

דבר תורה לפרשת ויגש – מאת הרב ידיד מתניה

"הלוך ילך ובכה"

בפרשיות יוסף אחיו מוזכר פעמים רבות הבכי כפועל יוצא של ההתרגשות של יוסף בראותו את אחיו. למשל, כאשר הם מדברים ביניהם ולא יודעים כי יוסף שומע את דבריהם על ידי המליץ כתוב "ויסב מעליהם ויבך" גם לאחר מכן כאשר הם מורידים את בנימין איתם למצרים כתוב "ויבקש לבכות ויבא החדרה ויבך שמה". בפרשתנו, רגע אחד לפני שיוסף מתגלה אליהם כתוב "ויתן את קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה". גם בעת הפגישה המרגשת עם בנימין כתוב: "ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו" פעמיים נוספות יצוין בכיו של יוסף בפרשת ויחי, במותו של אביו ובשיחתו לאחר מכן עם אחיו. לעומת זה, באופן בולט, שאר האחים ואף יעקב אינם בוכים כלל. שש פעמים מציינת התורה את בכיו של יוסף. מה המשמעות של הבכי ומדוע התורה חוזרת ומדגישה את בכיו של יוסף? מדוע האחים ויעקב לא בוכים בעת הפגישה המרגשת ומדוע בנימין כן בוכה?

הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל ציין כי הבכי של יוסף הולך ועולה. בתחילה הבכי הוא קצר בלבד, הוא רק נסוב מעליהם ובוכה קמעה. לאחר מכן הוא כבר צריך להכנס לחדר ולרחוץ את פניו ולבסוף כל בית פרעה שומע את בכיו כאשר הוא מתוודע אל אחיו. הבכי של יוסף מתגבר עם התקדמות הסיפור. הבכי נעשה מוחשי וממשי יותר ונשמע גם החוצה ככל שהתגלות של יוסף אל אחיו קרבה.

מה משמעותם של דמעות? מה משמעותו של בכי? הגמרא במסכת מסכת ברכות מציינת את הדמעות והבכי כשוברים את כל המחיצות: "אף על פי ששערי תפילה ננעלו שערי דמעות לא ננעלו" גם בזמן שתפילה אינה מתקבלת דמעות יכולות לפרוץ את כל המחסומים. בעוד התפילה יכולה לעיתים להגיע ללא כוונה וללא עבודת הלב הרי שהדמעות שמגיעות ממעמקי הנפש פורצות גם שערים של מעלה. וכך מתאר המדרש את דבריו של ירמיהו לעם ההולך בשבי לאחר חורבן הבית הראשון (ילקוט שמעוני תהלים רמז תתפג): "נטלו הגליות את עיניהם וראו את ירמיה שפרש מהם, געו כלם בבכיה וצוחו רבינו ירמיה, הרי אתה מניחנו?! ..ענה ירמיה ואמר להם מעיד אני עלי שמים וארץ אלו בכיתם בכיה אחת עד שאתם בציון לא גליתם" או במילים אחרות, כעת אתם בוכים כי אתם מבינים את המצב אליו הידרדרתם לו הייתם מבינים זאת כאשר הייתם בציון, ולו פעם אחת, הרי שלא הייתם גולים. ירמיהו תולה את עומק ההבנה שלהם ביכולת לבכות על מצבם. בכוחו של הבכי להסביר לאדם עצמו את עוצמת השפעת הדברים עליו. לעיתים רק הדמעות, שאין בהם חיתוך מילים, שאינן מוגדרות ומסוימות אלא פרץ של הלב החוצה יכולות לבקוע את המחיצות הפנימיות והחיצוניות.

כך גם אצל יוסף. על פי פשט הפסוקים הוא מתנכר אליהם כאשר הם באים אליו, איננו יודעים את סיבותיו והתורה לא מפרטת את מחשבותיו אבל הבכי הולך וגובר, המחיצות הולכות ונסדקות על ידי הדמעות, התורה מציינת פעם אחר פעם את בכיו המתגבר של יוסף, בעוד האחים אינם יודעים שהוא יוסף ועל כן אין להם סיבה לבכות, יוסף עצמו שובר את המחיצות עד שהוא מתגלה אליהם. יעקב אינו נזקק כלל להסרת המחיצות. בליבו ובמחשבותיו מדוע יעקב בפגישתו עם יוסף אינו בוכה? היה עם יוסף כל הזמן ללא פירוד כלל אך יוסף עצמו בנתק הארוך זקוק לבכי גם בעת פגישתו עם אביו אך בניגוד לאב, האחים אינם בוכים מפני שעדיין קיימת מחיצה בינם לבין יוסף. גם לאחר מות יעקב הם עדיין חוששים שהוא ירע להם ומתחננים לפניו תוך שהם מציעים להיות לו לעבדים למחול להם ויוסף בוכה כאשר הם מדברים אליו כדי להסיר גם את המחיצה האחרונה שנותרה.

המדרש מתאר את הגאולה העתידה גם באופן של בכי (בראשית רבה, ויגש, צג) "וכשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא מתוך בכיה, כך אין הקדוש ברוך הוא גואל את ישראל אלא מתוך בכיה" ייתכן ואין הבכי כאן מציין צער או כאב אלא עומק ההבנה של הרצון לגאולה. כשנבכה על הגאולה, כשנרצה אותה באמת, מתוך "הלוך ילך ובכה" יהיה "בוא יבוא ברנה" אם נבכה על הגאולה, נזכה בעז"ה להגיע אליה.